

การวิเคราะห์แนวทางการคุ้มครองทางสังคมในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2540-2568 : ช่องว่างของความรู้สังคมสงเคราะห์และนโยบายสังคม

กฤษฎา ชีระโกศลพงศ์

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Corresponding author: krittheer@tu.ac.th

บทคัดย่อ

การทบทวนวรรณกรรมพบว่างานวิจัยจำนวนไม่น้อยขาดการใช้แนวทางการคุ้มครองทางสังคมที่สอดคล้องกับทิศทางขององค์การระหว่างประเทศในสหประชาชาติ จึงเป็นที่มาของการวิจัยนี้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนสถานภาพความรู้ของการคุ้มครองทางสังคมในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2540-2568 โดยวิเคราะห์แนวทางการศึกษา ผลการวิจัยสำคัญ และระบุช่องว่างองค์ความรู้ที่ต้องเติมเต็มในอนาคต วิธีการศึกษาใช้การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบและปรับให้เข้ากับข้อจำกัดของฐานข้อมูลในประเทศไทย คัดเลือกเอกสารตามเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวทางการคุ้มครองทางสังคมขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ธนาคารโลก กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) และสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ข้อมูลเหล่านี้นำมาวิเคราะห์เนื้อหาและจำแนกกลุ่มเพื่อการอภิปรายผลการศึกษาตามลำดับเวลาออกเป็น 3 ช่วงสำคัญ ได้แก่ ช่วงแรกระหว่าง พ.ศ. 2540-2550 เน้นการพัฒนาระบบ การปฏิรูประบบ และสร้างมาตรการทางกฎหมายตามความช่วยเหลือจาก ILO และธนาคารโลก ช่วงที่สองระหว่าง พ.ศ. 2551-2560 ขยายการศึกษาครอบคลุมแรงงานในเศรษฐกิจภาคไม่เป็นทางการ และมีประเด็นศึกษาที่เฉพาะมากขึ้น และช่วงที่สาม พ.ศ. 2561 เป็นต้นมา เน้นเชื่อมโยงประเด็นในสถานการณ์ร่วมสมัยเข้ากับกรอบแนวทางการคุ้มครองทางสังคม เช่น ฐานการคุ้มครองทางสังคม การคุ้มครองทางสังคมถ้วนหน้า ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การศึกษาแนวทางการคุ้มครองทางสังคมอื่น เช่น การคุ้มครองทางสังคมที่คำนึงถึงเพศและเด็ก และการคุ้มครองทางสังคมตอบสนองภาวะฉับพลัน จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจทางวิชาการนโยบายสังคมและสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทย ตลอดจนการพัฒนาทิศทางของงานวิจัยและนโยบายการคุ้มครองทางสังคมในอนาคตเพื่อรองรับความหลากหลายของประเด็นร่วมสมัย

คำสำคัญ : 1. การคุ้มครองทางสังคม 2. นโยบายสังคม 3. สังคมสงเคราะห์ 4. ฐานการคุ้มครองทางสังคม

Analyzing social protection approaches in Thailand from 1997 to 2025: Social policy and social work knowledge gaps

Kritsada Theerakosonphong

Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok 10200, Thailand

Corresponding author: krittheer@tu.ac.th

Abstract

The literature review reveals that a considerable body of research is not aligned with the social protection approaches by United Nations international agencies, highlighting the need for this study. Therefore, this research article reviews the state of knowledge on social protection in Thailand from 1997 to 2025. It analyzes approaches and key research findings to identify knowledge gaps that should be addressed in the future. A systematic review adapted to the limitations of Thai databases employed document selection criteria related to the social protection frameworks of the International Labour Organization (ILO), the World Bank, the United Nations Children's Fund (UNICEF), and the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). These data were subjected to content analysis and categorized chronologically into three key periods for discussion. The first, from 1997 to 2007, highlighted system development, reform, and the creation of legal measures, with support from the ILO and the World Bank. In the second, from 2008 to 2017, the focus expanded to include informal economy workers and specific issues. The third, from 2018 onwards, focused on linking contemporary issues to frameworks such as the social protection floor and universal social protection. Results suggest that other social protection approaches—such as gender- and child-sensitive and shock-responsive, social protection—should be strengthened to enhance academic understanding of social policy and social work in Thailand and to guide future research and social protection policies in addressing diverse contemporary issues.

Keywords: 1. Social protection 2. Social policy 3. Social work 4. Social protection floors

บทนำ

การศึกษาศถานภาพความรู้การคุ้มครองทางสังคมเป็นการทบทวนองค์ความรู้จากงานวิจัยและเอกสารวิชาการประเภทอื่น เพื่อพิจารณาแนวทาง ทฤษฎี ข้อค้นพบเชิงประจักษ์ในบริบทของประเทศไทย เพราะพบงานวิจัยจำนวนมากไม่น้อยใช้คำว่า “การคุ้มครองทางสังคม (social protection)” ที่ไม่สอดคล้องทางเดียวกับทิศทางนโยบายขององค์การระหว่างประเทศของสหประชาชาติ (United Nations: UN) ด้วยเหตุนี้ การทบทวนสถานภาพความรู้มีความสำคัญต่อวงวิชาการนโยบายสังคมและสังคมสงเคราะห์ รวมถึงการกำหนดนโยบายสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทย ผู้วิจัยจึงลำดับความสำคัญเป็นสามประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง การเติมเต็มช่องว่างองค์ความรู้ การศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. 2540-2568 เพื่อเติมเต็มช่องว่างความรู้ นโยบายสังคม เนื่องจากแนวคิดการคุ้มครองทางสังคมที่เสนอโดยองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization: ILO) และธนาคารโลก (World Bank) ส่งผลให้วงวิชาการสังคมศาสตร์ในประเทศไทยตีความหลากหลายและคลาดเคลื่อน จึงมุ่งหวังให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตามแนวทางของ UN

ประการที่สอง การสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) นโยบายการคุ้มครองทางสังคมในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เน้นการลดความยากจนและเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่กลุ่มเปราะบาง สอดคล้องกับเป้าหมายที่ 1.3 การมีระบบการคุ้มครองทางสังคมที่ครอบคลุมสำหรับคนจนและกลุ่มเปราะบาง เป้าประสงค์ที่ 3.8 การบรรลุหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า และเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพและยาที่จำเป็นในราคาที่เหมาะสม และเป้าหมายที่ 8.b การพัฒนาและดำเนินกลยุทธ์ด้านการจ้างงานเยาวชน

ประการที่สาม การเชื่อมโยงนโยบายระดับประเทศ การคุ้มครองทางสังคมเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเจริญเติบโตที่ยั่งยืนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม การดำเนินการตามยุทธศาสตร์นี้ได้ถ่ายทอดมาสู่ระดับกระทรวงและแผนปฏิบัติการของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 โดยเน้นการพัฒนาระบบและกลไกช่วยเหลือกลุ่มเปราะบาง พัฒนาระบบข้อมูลที่แม่นยำและเสริมสร้างความร่วมมือกับชุมชนเพื่อสร้างสังคมสวัสดิการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การทบทวนสถานภาพความรู้ของการคุ้มครองทางสังคมในประเทศไทยจากงานวิจัยและเอกสารวิชาการประเภทอื่นตั้งแต่ พ.ศ. 2540-2568 เพื่อวิเคราะห์แนวทางการศึกษาและช่องว่างขององค์ความรู้ แล้วนำมาอธิบายงานวิจัยและเอกสารทางวิชาการแต่ละช่วงเวลาของประเทศไทย สอดคล้องกับแนวทางการคุ้มครองทางสังคมขององค์การระหว่างประเทศในสหประชาชาติอย่างไร

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย

การทบทวนองค์ความรู้และวิเคราะห์ข้อมูลจำเป็นต้องพิจารณาทั้งหัวข้อแนวคิดหลักและผลการดำเนินการวิจัยไปพร้อมกัน เนื่องจากการนำเสนอแนวคิดหลักต่อจากนี้ จะทบทวนแนวคิดและ “แนวทางการคุ้มครองทางสังคม” ที่ปรากฏในงานวิจัยและเอกสารวิชาการประเภทอื่นในประเทศไทย

แนวทางที่หนึ่ง ฐานการคุ้มครองทางสังคม (social protection floors) เป็นแนวทางของ ILO ที่ตั้งบนฐานสิทธิ (rights-based approach) คำนึงถึงการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิต กำหนดตามแนวทางมาตรฐานขั้นต่ำทางสังคมตามอนุสัญญาว่าด้วยความมั่นคงทางสังคมฉบับที่ 102 และข้อแนะว่าด้วยฐานการคุ้มครองทางสังคมฉบับที่ 202 ของ ILO สาระสำคัญของฐานการคุ้มครองทางสังคม ได้แก่ ฐานขั้นแรก เป็นการช่วยเหลือทางสังคม (social assistance) ที่จัดสรรงบประมาณรัฐมาสนับสนุนสุขภาพถ้วนหน้า และสร้างความมั่นคงทางรายได้ (income security) สำหรับเด็ก คนว่างงาน คนทำงานต่ำระดับ ผู้สูงอายุ และคนพิการ เพื่อให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาและเข้าถึงบริการและสินค้าตามความจำเป็นพื้นฐาน ฐานขั้นสอง เป็นการประกันสังคม (social insurance) เป็นระบบร่วมสมทบของนายจ้างและลูกจ้างรวมถึงรัฐบาล และฐานขั้นสาม เป็นการประกันสมัครใจ (voluntary insurance) หมายถึง ประกันภัยประกันสุขภาพ และอื่น ๆ (International Labour Office, 2011)

แนวทางที่สอง การจัดการความเสี่ยงทางสังคม (social risk management) พัฒนาโดยธนาคารโลกและนำโดย Robert Holzmann เพื่อจัดการภัยธรรมชาติ ภัยที่เกิดขึ้นโดยมนุษย์ และปัญหาสุขภาพ แนวทางนี้มาใช้เพื่อจัดการปัญหาความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคมที่เพิ่มขึ้นจากโลกาภิวัตน์ ธนาคารโลกเสนอกลยุทธ์การจัดการไว้สามประการ ได้แก่ การป้องกัน (prevention) การลดและการ

บรรเทา (reduction/mitigation) และการรับมือ (coping) อาศัยการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ กลไกของตลาด และกลไกแบบไม่เป็นทางการ เช่น ครอบครัว เครือญาติ ชุมชนองค์กรพัฒนาเอกชน หรืออื่น ๆ มาสนับสนุนทุนทางสังคมในการจัดการความเสี่ยง ตัวแสดงแบบไม่เป็นทางการเหล่านี้มีบทบาทมากในประเทศรายได้ปานกลางและรายได้ต่ำ เพราะมีลักษณะของความสัมพันธ์ไม่เป็นทางการสูง (Holzmann & Jørgensen, 1999, 2000)

แนวทางที่สาม ยุทธศาสตร์การคุ้มครองทางสังคมและแรงงาน (social protection and labour strategy) ระหว่าง พ.ศ. 2555-2565 ธนาคารโลกขยายแนวทางการคุ้มครองทางสังคมไม่ใช้แค่การช่วยเหลือทางสังคมและการประกันสังคม รวมถึงการดูแลทางสังคม (social care) แต่ธนาคารโลกให้ความสำคัญต่อนโยบายตลาดแรงงานเชิงรุกและตั้งรับ (active and passive labour market policies) ธนาคารโลกสนับสนุนการลงทุนทางสังคมและการพัฒนาทุนมนุษย์ เน้นผลลัพธ์ในระยะยาวให้คนทุกช่วงวัยได้รับความอยู่ดีมีสุขและไม่เผชิญความยากจนและความเสี่ยงที่กระทบต่อบุคคลและครัวเรือน แนวทางการคุ้มครองทางสังคมสามด้าน ได้แก่ ความยืดหยุ่น (resilience) เป็นการสนับสนุนเงินและสิ่งของตามสถานการณ์ฉุกเฉิน ความเสมอภาค (equity) เป็นการอุดหนุนเงินและยกเว้นค่าธรรมเนียมการศึกษา และโอกาส (opportunity) เป็นการช่วยเหลือเงินโอนแบบมีเงื่อนไข พัฒนาทักษะ บริการจัดหางาน และจ้างงาน (World Bank, 2012, 2022)

แนวทางที่สี่ การคุ้มครองทางสังคมที่คำนึงถึงเด็ก (child sensitive social protection) เป็นแนวทางที่ตั้งบนฐานสิทธิเช่นเดียวกับ ILO ขณะที่กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations Children's Fund: UNICEF) พัฒนามาจากแนวทางการคุ้มครองทางสังคมเชิงเปลี่ยนรูป ทั้งนี้ UNICEF ให้ความสำคัญต่อสถานการณ์ของความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคมที่อาจทำให้เกิดภาวะฉับพลัน ส่งผลให้เด็กและครอบครัวขาดรายได้ หลุดจากการศึกษา และไม่สามารถเข้าถึงสินค้าและบริการที่มีคุณภาพ UNICEF จึงเน้นการขยายสวัสดิการในการดูแลเด็กครอบคลุมแบบถ้วนหน้า ส่งเสริมความทั่วถึง และสร้างหุ้นส่วนความร่วมมือ UNICEF จึงส่งเสริมแนวทางสี่ประการ ได้แก่ การสนับสนุนเงินและสิ่งของ การเข้าถึงบริการ การสนับสนุนทางสังคมและบริการดูแล และการปฏิรูปกฎหมายและนโยบาย (UNICEF, 2012, 2019)

แนวทางที่ห้า การคุ้มครองทางสังคมเชิงเปลี่ยนรูป (transformative social protection) เป็นแนวทางการคุ้มครองทางสังคมที่พัฒนามาจากการจัดการความเสี่ยงทางสังคมโดย Stephen Devereux และ Rachel Sabates-Wheeler จาก Institute of Development Studies ของ Sussex School เป็นแนวทางที่ตั้งบนฐานความยุติธรรม (justice-based approach) การคุ้มครองทางสังคมแบ่งออกเป็นสามมาตรการ ได้แก่ การคุ้มครอง (protection) เพื่อบรรเทาความยากจนสำหรับคนกลุ่มเปราะบางที่สุดและไม่สามารถทำงานได้ การป้องกัน (prevention) เพื่อไม่ให้เกิดการสูญเสียงานและรายได้สำหรับคนกลุ่มเปราะบางหรือเผชิญความเสี่ยงในการทำงาน การส่งเสริม (promotion) เพื่อส่งเสริมศักยภาพและรายได้ และการเปลี่ยนรูป (transformation) เพื่อแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมาย นโยบาย และแบบแผนทางสังคม เพื่อลดอคติ การเลือกปฏิบัติ และการตีตรา (Devereux & Sabates-Wheeler, 2004; Sabates-Wheeler & Devereux, 2007)

แนวทางที่หก การคุ้มครองทางสังคมถ้วนหน้า (universal social protection) เป็นข้อเสนอที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่างธนาคารโลกและ ILO ในการแบ่งปันภารกิจร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนการคุ้มครองทางสังคมตาม SDGs ใน พ.ศ. 2559 แล้วต่อมาได้รับการสนับสนุนจากองค์การระหว่างประเทศอื่นใน UN รวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชนและสหภาพแรงงาน แนวทางนี้จึงเป็นการส่งเสริมและยกระดับความเป็นถ้วนหน้าในระดับของมาตรฐานขั้นต่ำ (International Labour Organization [ILO] & World Bank, 2016) ทั้งนี้ เครือข่ายความร่วมมือของ USP2030 ขอให้ประเทศสมาชิกและผู้มีส่วนได้เสียให้คำมั่นสัญญาสี่ด้าน ได้แก่ การเข้าถึงการคุ้มครองทางสังคมถ้วนหน้า ให้ประชากรได้รับการคุ้มครองทางสังคมอย่างน้อยหนึ่งด้าน การสร้างหลักประกันทางการเงินที่ยั่งยืนและเป็นธรรม การส่งมอบบริการที่มีประสิทธิภาพ และการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (USP2030, 2025)

ตามกรอบแนวคิดการวิจัยในภาพที่ 1 แนวทางการคุ้มครองทางสังคมครอบคลุมข้อเสนอของ ILO ธนาคารโลก และ UNICEF เพื่อใช้ตั้งต้นและวิเคราะห์กับเอกสารที่ทบทวนวรรณกรรมมาอย่างเป็นระบบ เพื่อจำแนกข้อมูลจากงานวิจัยและเอกสารทางวิชาการ ต่อมาพิจารณาแนวทางการคุ้มครองทางสังคมอื่นที่พบจากการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ เช่น ปัญญาอาชญาवादด้วยการคุ้มครอง

ทางสังคม (ASEAN Declaration on Strengthening Social Protection) การคุ้มครองทางสังคมที่คำนึงถึงเพศและอายุ (gender-responsive, age-sensitive social protection) และการคุ้มครองทางสังคมตอบสนองภาวะฉับพลัน (shock-

responsive social protection) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ และพัฒนาทิศทางของงานวิจัยในอนาคต ตลอดจนนโยบาย การคุ้มครองทางสังคมของประเทศไทย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การทบทวนสถานภาพความรู้การคุ้มครองทางสังคม ใช้วิธีการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ (systematic review) โดยปรับขั้นตอนให้เหมาะสมกับบริบทและข้อจำกัดในประเทศไทย

ลำดับที่หนึ่ง การกำหนดคำสำคัญที่ใช้ในการค้นหา 5 คำ ได้แก่ “การคุ้มครองทางสังคม” “คุ้มครองทางสังคม” “ความมั่นคงทางสังคม” “หลักประกันทางสังคม” และ “Social protection” ให้ครอบคลุมคำศัพท์ทางวิชาการในงานวิชาการของไทยและมีความหมายใกล้เคียงกัน แต่ใช้คำต่างกัน

ลำดับที่สอง การกำหนดขอบเขตเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2540-2568 พิจารณาจากปัจจัยทั้งในและต่างประเทศ ได้แก่ วิกฤติการเงินเอเชีย วาระงานที่มีคุณค่า วิกฤติแฮมเบอร์เกอร์ วาระการพัฒนาที่ยั่งยืน การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 และการระบาดของโคโรนาไวรัส โดยเฉพาะ SDGs เป็นจุดเริ่มต้นภารกิจของการคุ้มครองทางสังคมถ้วนหน้าของ ILO และธนาคารโลก

ลำดับที่สาม การค้นหาแหล่งข้อมูลเอกสาร เช่น ศูนย์วิจัยแรงงานแห่งชาติ ฐานข้อมูล ThaiJO หอสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และ

การคัดแยกเอกสาร เนื่องจากฐานข้อมูลเอกสารไม่สามารถใช้คำสั่งให้ค้นหาอย่างละเอียดได้เหมือนฐานข้อมูลระดับโลก

ลำดับที่สี่ การคัดแยกจึงต้องอาศัยประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของผู้วิจัยที่ศึกษาเรื่องนี้มาเกือบสิบปี โดยพิจารณาความเกี่ยวข้องของแนวคิดและเนื้อหาในเอกสารกับประเด็นที่ศึกษาเป็นหลัก เพื่อลดความซ้ำซ้อนและความผิดพลาดจากคำค้นที่ไม่ตรงกับบริบทเชิงเนื้อหา สรุปได้ เอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งสิ้น 89 รายการ และจัดการข้อมูลเรียงลำดับตามช่วงเวลา เพื่อใช้ผลการวิจัยมาวิเคราะห์แนวทางการคุ้มครองทางสังคมต่อไป

ผลการวิจัย

การศึกษการทบทวนสถานภาพความรู้ของการคุ้มครองทางสังคมตั้งแต่ พ.ศ. 2540-2568 ผู้เขียนเลือกนำเสนอภาพรวมของประเด็นและจำแนกสามช่วงเวลา เพื่อพิจารณาช่องว่างของความรู้ที่เกิดขึ้นจากการนำ “แนวทางการคุ้มครองทางสังคม (social protection approaches)” มาใช้ในงานวิจัยและเอกสารทางวิชาการในประเทศไทย

ช่วงเริ่มต้นระหว่าง พ.ศ. 2540-2550

ประเทศไทยเผชิญกับวิกฤติเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง ทำให้งานวิจัยในเวลานี้สะท้อนให้เห็นระบบการคุ้มครองทางสังคม

เพื่อใช้ในการรับมือผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นจากโลกาภิวัตน์ การคุ้มครองทางสังคมไม่สามารถแยกชัดเจนกับคำว่าความมั่นคงทางสังคม (social security) และตาข่ายความปลอดภัยทางสังคม (social safety nets) ความหมายจึงไม่แตกต่างจากคำว่า “สวัสดิการสังคม (social welfare)”

ประเด็นที่หนึ่ง การคุ้มครองทางสังคมสำหรับกลุ่มเปราะบาง ศึกษามาตรการสำหรับคนพิการ เด็ก และผู้สูงอายุ (Soonthornthada et al., 2002a, 2002b, 2002c) และการศึกษาแรงงานในเศรษฐกิจภาคไม่เป็นทางการ (หรือเรียกว่าแรงงานนอกระบบ) ได้แก่ ผู้ขับรถจักรยานยนต์รับจ้าง (Kaewlamul, 2006) และผู้ค้าในตลาดสด (Boonyuen, 2006)

ประเด็นที่สอง การขยายการคุ้มครองประกันการว่างงานสำหรับผู้ประกันตนมาตรา 33 ของระบบประกันสังคม (World Bank & Ministry of Labour, 2002)

ประเด็นที่สาม การสนับสนุนตาข่ายความปลอดภัยทางสังคม เพื่อสนับสนุนให้การคุ้มครองทางสังคมครอบคลุมถึงนโยบายตลาดแรงงานเชิงรุกและตั้งรับ ไม่ว่าจะเป็นการบริการจัดหางาน การพัฒนาฝีมือแรงงาน และการประกันสังคม (Chandoevrit et al., 2006)

โดยสรุป งานวิจัยเกี่ยวกับการคุ้มครองทางสังคมในเวลานี้ เพื่อเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขและขยายหลักประกันทางสังคมสำหรับกลุ่มเปราะบาง (Office of the National Economic and Social Development Council, 2002) และจำเป็นต้องพัฒนาระบบคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุม เข้าถึงง่าย มีระบบข้อมูลที่ดี และกระจายอำนาจการบริหารสู่ท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนพึ่งพาตนเองและมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชน (Pongsapich et al., 2002)

ช่วงที่สองระหว่าง พ.ศ. 2551-2560

ประเทศไทยเผชิญผลกระทบจากความไม่แน่นอนของสถานการณ์ทางการเมืองและวิกฤติแฮมเบอร์เกอร์ แต่งานวิจัยในเวลานี้ขยายขอบเขตและจัดระเบียบความรู้เชิงลึกและเริ่มเป็นไปในแนวทางเดียวกับ ILO และธนาคารโลก

ประเด็นที่หนึ่ง การพัฒนาองค์ความรู้และทิศทางนโยบาย งานวิจัยแสดงถึงความเปราะบางในสังคมไทย ได้แก่ สังคมสูงวัย ความไม่มั่นคงทางรายได้ของแรงงานนอกระบบ และอัตราการออมต่ำ จึงได้ผลักดันกองทุนการออมแห่งชาติ (Paitoonpong et al., 2010) นอกจากนี้ ILO มีบทบาทสำคัญในการจัดการบริหารหรือระดับประเทศ

เพื่อประเมินระบบการคุ้มครองทางสังคมของประเทศไทย (Schmitt et al., 2013)

ประเด็นที่สอง การศึกษาเชิงลึกสำหรับแรงงานนอกระบบ (informal workers) ด้านแรกเป็นการวิจัยเชิงพื้นที่ศึกษาร้านอาหารในเทศบาลเมือง (Weesaphen et al., 2012) และด้านที่สองเป็นการขยายขอบเขตการคุ้มครองทางสังคม ไม่ใช่แค่การประกันสังคม แต่แสดงให้เห็นบทบาทการคุ้มครองทางสังคมที่กว้างมาถึงการบริการสุขภาพ การเข้าถึงแหล่งเงินทุน และการพัฒนาทักษะผู้ประกอบการ (Hata, 2012; Rodjanakorn, 2014)

ประเด็นที่สาม การขยายการศึกษากลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ คนชรา แรงงานข้ามชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ ตัวอย่างของประเด็นที่ทำให้การคุ้มครองทางสังคมเชื่อมโยงปฏิบัติการระดับนโยบาย เช่น การคุ้มครองทางสังคมสำหรับเด็กเป็นการลงทุนทรัพยากรมนุษย์ของประเทศในระยะยาว จึงสนับสนุนนโยบายเงินอุดหนุนเลี้ยงดูบุตร (Jirawatananon, 2015) และการคุ้มครองทางสังคมเป็นกลไกของการประสานความร่วมมือภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองเด็กจากความรุนแรงและภัยคุกคามจากสื่อ (Sukharom et al., 2015)

ประเด็นที่สี่ การเชื่อมโยงการคุ้มครองทางสังคมกับระดับภูมิภาค สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations: ASEAN) จัดทำปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิของแรงงานข้ามชาติ (ASEAN declaration on the protection and promotion of the rights of migrant workers) เป็นแนวทางสนับสนุนการคุ้มครองทางสังคมสำหรับแรงงานข้ามชาติ (Hall, 2012) จึงเห็นตัวอย่างงานวิจัยที่มาศึกษาแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาในประเทศไทย (Sangsuwan, 2015) และแนวทางการคุ้มครองสิทธิเด็กเพื่อพัฒนาภูมิภาคความร่วมมือของ ASEAN (The Technical Promotion and Support Office, Region 1, 2016)

ประเด็นที่ห้า การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทสังคมไทย การคุ้มครองทางสังคมเป็นแนวทางการพัฒนาในโลกตะวันตก บทบาทของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP) สนับสนุนการพัฒนาทางเลือกของประเทศโลกใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศไทยจึงเป็นแนวทางการพัฒนามนุษย์เพื่อรับมือผลกระทบของโลกาภิวัตน์ (UNDP, 2007) ตัวอย่างงานวิจัยที่นำแนวคิดทุนทางสังคม

(social capital) สร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง (Amornsiriphong & Piemyat, 2012) และพัฒนานวัตกรรมคุ้มครองทางสังคมสำหรับกลุ่มเปราะบางต่าง ๆ (The Technical Promotion and Support Office, Region 1–12, 2017)

ช่วงที่สามตั้งแต่ พ.ศ. 2561 เป็นต้นมา

ประเทศไทยเผชิญผลกระทบจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 และการระบาดของโคโรนาไวรัส งานวิจัยในเวลานี้เชื่อมโยงกับ SDGs เพื่อให้การคุ้มครองทางสังคมครอบคลุมและทั่วถึงมากขึ้น (Gomarut et al., 2018) และ ASEAN เน้นการคุ้มครองทางสังคมเพื่อลดความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มเปราะบาง (Chougule, 2023) ที่สำคัญอีกเรื่อง คือ การกดดันจากสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกา ตามที่มีการดำเนินนโยบายในอุตสาหกรรมประมง

ประเด็นที่หนึ่ง การสนับสนุนโครงการความร่วมมือทางวิชาการจากองค์การระหว่างประเทศ มีรายงานการศึกษาเกี่ยวกับการคุ้มครองทางสังคม เช่น การขยายความครอบคลุมและประสิทธิภาพของระบบบำนาญของไทย (ILO, 2022) และการคุ้มครองทางสังคมที่คำนึงถึงเด็ก และปัจจัยทางเพศยังมีผลต่อความครอบคลุมและทั่วถึง (ILO, UNICEF, IOM, & UN Women, 2022)

ประเด็นที่สอง การคุ้มครองทางสังคมท่ามกลางการระบาดของโคโรนาไวรัส งานวิจัยที่แสดงให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาและยกระดับระบบสวัสดิการให้ครอบคลุมแรงงานนอกระบบ ทั้งการช่วยเหลือเฉพาะหน้าและทบทวนสวัสดิการที่มีอยู่ (Boonyarattanasoontorn, 2022) และทบทวนมาตรการเฉพาะหน้าพร้อมกับแนวทางการคุ้มครองทางสังคมในระดับโลก (Theerakosonphong, 2021) นอกจากนี้มีหนังสือรวบรวมบทความวิจัยเผยแพร่ในกรณีศึกษาของอินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ ไทย และเวียดนาม (Sciortino, 2024)

ประเด็นที่สาม การศึกษาการคุ้มครองทางสังคมตามกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ นอกจากงานวิจัยให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองทางสังคมสำหรับแรงงานนอกระบบเหมือนในสองทศวรรษก่อน (Theerakosonphong & Amornsiriphong, 2021; Komin et al., 2024) งานวิจัยในเวลานี้ให้ความสำคัญที่แรงงานข้ามชาติ ได้แก่ นโยบายการบริหารจัดการ (Makcharoen, 2022; Kaewruang, 2023) สถานะทางกฎหมาย (Utthasit, 2018) สิทธิประโยชน์ของประกันสังคม (Siraphaiboon, 2018) และครอบครัวที่อยู่ข้างหลังของแรงงานข้ามชาติ (Nirathron et al., 2020)

ประเด็นที่สี่ การศึกษาการคุ้มครองทางสังคมตามกลุ่มประชากรอื่น เช่น การศึกษาความสามารถพึ่งพาตนเองและเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวผู้สูงอายุ รวมถึงการทำงานของผู้อยู่อายุ (Aksornprom et al., 2019; Pechdin et al., 2025) การช่วยเหลือชาวโรฮิงญาด้วยเครือข่ายชุมชนเป็นกลไกแบบไม่เป็นทางการสำหรับผู้ไม่มีสถานะทางกฎหมาย (Kaewkuekoonkit & Chantavanich, 2018) การขยายการคุ้มครองทางสังคมสำหรับแรงงานในเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม (Theerakosonphong, 2020; Wantanasombut & Pitukthanin, 2021) การคุ้มครองทางสังคมสำหรับกลุ่มเปราะบางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สนับสนุนสวัสดิการแม่และลูกที่ได้รับการดูแลสวัสดิการรัฐและเครือข่ายทางสังคม (Ruengjan & Pienkhuntod, 2023)

ประเด็นที่ห้า การเชื่อมโยงการคุ้มครองทางสังคมกับกลไกระดับพื้นที่ของชุมชน เป็นการเสริมสร้างบทบาทของชุมชน รวมถึงสหวิชาชีพมีนักสังคมสงเคราะห์ในการคุ้มครองทางสังคม (Apirukkraisri, 2022) และสนับสนุนกลไกของการปรึกษาหารือแบบมีส่วนร่วมตามแนวทางประชาธิปไตย มาสนับสนุนบทบาทของอาสาสมัครเพื่อทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างรัฐและประชาชน (Pienkhuntod, 2024)

อภิปรายผลการวิจัย

การทบทวนสถานภาพความรู้การคุ้มครองทางสังคมระหว่าง พ.ศ. 2540-2568 พบว่า งานวิจัยในช่วงเริ่มต้นระหว่าง พ.ศ. 2540-2550 นำแนวทางการคุ้มครองทางสังคมของ ILO และธนาคารโลกสนับสนุนการปฏิรูประบบ พัฒนาตัวชี้วัด และสร้างมาตรการทางกฎหมาย นำไปสู่การขยายการคุ้มครองประกันการว่างงานของระบบประกันสังคม (Soonthornthada et al., 2002a, 2002b, 2002c; World Bank & Ministry of Labour, 2002) ส่วนงานวิจัยในเวลานั้นศึกษามาเพื่อแก้ปัญหาในระบบเศรษฐกิจหลังวิกฤติต้มยำกุ้ง เพราะประชาชนเผชิญภาวะการว่างงาน แต่ขอบเขตของการคุ้มครองทางสังคมมีความหมายแคบเพียงการประกันสังคมและตาข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Office of the National Economic and Social Development Council, 2002) ขณะที่แนวทางการจัดการความเสี่ยงทางสังคมของธนาคารโลกกลับยังไม่นำมาใช้เป็นแนวคิดหลักของการคุ้มครองทางสังคมในช่วงหลังวิกฤติต้มยำกุ้ง (Holzmann & Jørgensen, 1999, 2000) แต่วงวิชาการสังคมสงเคราะห์

ในประเทศไทยนำแนวทางการจัดการความเสี่ยงทางสังคมของการคุ้มครองทางสังคมมาใช้อธิบายการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติภายหลังเหตุการณ์มหาอุทกภัยน้ำท่วมใหญ่ พ.ศ. 2554 (Nirathron, 2012; Mongkolsinh, 2012; Pattaranukrom, 2012) แต่แนวทางการคุ้มครองทางสังคมข้างต้นกลับนำมาใช้เป็นช่วงสองเพื่ออธิบายภาวะฉับพลันทั้งที่ข้อเสนอเกิดขึ้นมาแล้วหนึ่งทศวรรษ

งานวิจัยในช่วงที่สองระหว่าง พ.ศ. 2551-2560 ปรากฏให้เห็นการคุ้มครองทางสังคมได้รับอิทธิพลมาจากนโยบายการพัฒนาระดับโลกของ ILO และธนาคารโลก นักวิชาการไทยเริ่มเข้าใจเรื่องนี้มากขึ้น แม้ยังไม่อธิบายแนวทางการคุ้มครองทางสังคมที่ครอบคลุมและรอบด้าน แต่เริ่มขยายการศึกษาการคุ้มครองทางสังคมสำหรับแรงงานนอกระบบและการกำหนดขอบเขตการศึกษาระดับพื้นที่และประเด็นเฉพาะมากขึ้น (Weesaphen et al., 2012; Rodjanakorn, 2014; Hata, 2012) นอกจากนี้ การประเมินระบบการคุ้มครองทางสังคมของประเทศ มีผู้แทนมาจากหลายภาคส่วน ไม่ใช่แค่ภาครัฐ (Schmitt et al., 2013) ส่งผลให้แนวทางเริ่มดำเนินการตามแนวทางฐานการคุ้มครองทางสังคมของ ILO (International Labour Office, 2011) ประเทศไทยพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมมาตลอด แตกต่างจากประเทศรายได้ต่ำหรือกลางค่อนข้างในบางประเทศที่ต้องจัดทำยุทธศาสตร์การคุ้มครองทางสังคมระดับประเทศขึ้นมาเป็นการเฉพาะ ที่สำคัญอีกเรื่อง การนำแนวทางการคุ้มครองทางสังคมประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยตามข้อเสนอของ UNDP จึงทำให้ประเทศไทยนำเศรษฐกิจพอเพียงมาสนับสนุนการคุ้มครองทางสังคมเพื่อเป็นกลไกของการสนับสนุนทุนทางสังคมมาพัฒนาสภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตในระดับชุมชน (The Technical Promotion and Support Office, Region 1–12, 2017; Amornsiriphong & Piemyat, 2012)

งานวิจัยในช่วงที่สามตั้งแต่ พ.ศ. 2561 เป็นต้นมา นำแนวทางการคุ้มครองทางสังคมมาใช้ในการศึกษาหลากหลายมากขึ้น ปรากฏการขยายประเด็นการวิจัยมาศึกษาแรงงานข้ามชาติและครอบครัวที่อยู่ข้างหลังตามแนวทางของปัญญาอาเซียนว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิของแรงงานข้ามชาติ (Utthasit, 2018; Siraphaiboon, 2018; Makcharoen, 2022; Kaewruang, 2023; Nirathron et al., 2020) ส่วนงานวิจัยอีกกลุ่มศึกษาประชากรกลุ่มเปราะบางที่เคยศึกษามาในสองทศวรรษก่อน แต่ขอบเขตของการ

ศึกษาและความเข้าใจของนักวิชาการมีทั้งที่กำหนดประเด็นการวิจัยตามแนวทางการคุ้มครองทางสังคมที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับ UN ขณะที่บทบาทของ ILO และ UNICEF รวมถึงองค์การระหว่างประเทศอื่น ใช้แนวทางการคุ้มครองทางสังคมศึกษาระบบสวัสดิการของประเทศไทย เช่น บานาญ (ILO, 2022; ILO, UNICEF, IOM, & UN Women, 2022; UNICEF, 2024) แตกต่างจากงานวิจัยที่ไม่ได้ศึกษาโดย UN อาจไม่ได้นิยามการคุ้มครองทางสังคมอย่างถูกต้องและชัดเจน อย่างไรก็ตาม UN ขับเคลื่อน SDGs มาตั้งแต่ พ.ศ. 2559 เริ่มปรากฏแนวทางการคุ้มครองทางสังคมในงานวิจัยช่วงเวลานี้มีหลายแนวทาง ได้แก่ ฐานการคุ้มครองทางสังคม (International Labour Office, 2011) การคุ้มครองทางสังคมเชิงเปลี่ยนรูป (Devereux & Sabates-Wheeler, 2004; Sabates-Wheeler & Devereux, 2007) การคุ้มครองทางสังคมถ้วนหน้า (ILO & World Bank, 2016) และการคุ้มครองทางสังคมที่คำนึงถึงเด็ก (UNICEF, 2012, 2019)

การทบทวนสถานการณ์สภาพความรู้ตั้งแต่ทศวรรษ 2540 เป็นช่วงเวลาที่การคุ้มครองทางสังคมได้รับความสำคัญตามทิศทางนโยบายขององค์การระหว่างประเทศ กอปรกับการพิจารณาตามสามช่วงเวลาแบ่งไว้ แสดงให้เห็น “บริบททางการเมืองและนโยบายมีผลต่อประเด็นของการวิจัย” การย้อนสำรวจนโยบายการคุ้มครองทางสังคมในทศวรรษ 2540 เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 และการขยายสิทธิประโยชน์การว่างงานในพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 โครงการประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดการสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ทศวรรษ 2550 เช่น เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุถ้วนหน้า ประกันสังคมมาตรา 40 เป็นภาคสมัครใจสำหรับแรงงานนอกระบบ กองทุนการออมแห่งชาติ โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด และทศวรรษ 2560 เช่น มาตรการตอบสนองภาวะฉับพลันในช่วงโควิด-19 ระบาด การจัดการฐานข้อมูลการคุ้มครองทางสังคม รวมทั้งเกิดการเคลื่อนไหวของรัฐสวัสดิการของภาคประชาสังคม และกระแสการปฏิรูประบบประกันสังคม

ถึงแม้การคุ้มครองทางสังคมของประเทศไทยไม่ได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์การคุ้มครองทางสังคมระดับชาติเหมือนบางประเทศ การคุ้มครองทางสังคมจึงไม่ใช่แผนระดับ 2 เหมือนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หน่วยงานภาครัฐทุกกระทรวงจึงไม่ได้สนใจนโยบายเรื่องนี้

เป็นภารกิจหลักขององค์กร อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองทางสังคมบรรจุไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ได้แก่ ด้านพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และด้านโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) หมวดที่ 9 ไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลงและมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสมเพื่อให้หลุดพ้นและไม่ส่งต่อความยากจนสู่คนรุ่นต่อไป และไม่ให้คนทุกช่วงวัยเผชิญความยากจนเมื่อตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ความเปราะบาง

การทบทวนสถานภาพความรู้การคุ้มครองทางสังคมในประเทศไทย พบว่า ผลงานวิชาการของผู้เขียนที่สังกัดมหาวิทยาลัย ยังขาดการนำแนวทางการคุ้มครองทางสังคมขององค์กรระหว่างประเทศมาใช้ในทศวรรษ 2560 แตกต่างจากงานวิจัยของ ILO และ UNICEF ที่ใช้ในการศึกษาเรื่องนี้ ทำให้เห็นปัญหาเรื่องหนึ่งที่สำคัญ คือ นักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายสังคมอาจเข้าใจเรื่องนี้ในมุมมองทางวิชาการที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยถือว่าเป็น “ช่องว่างองค์ความรู้” ที่ควรสนับสนุนการวิจัยในประเด็นร่วมสมัยและขยายความรู้ทางวิชาการเพื่อขับเคลื่อนนโยบายการคุ้มครองทางสังคม เช่น

ตัวอย่างแรก การคุ้มครองทางสังคมที่คำนึงถึงเพศและอายุ (gender-responsive, age-sensitive social protection) เป็นแนวทางของ UNICEF ที่ให้ความสำคัญต่อการออกแบบระบบการคุ้มครองทางสังคมที่ไม่ละเลยต่อความแตกต่างด้านเพศและอายุ แนวทางนี้ตระหนักถึงการส่งเสริมสิทธิและโอกาส พร้อมบริหารจัดการเลือกปฏิบัติและการเบียดขับทางสังคม เพื่อให้เกิดการจัดสวัสดิการ บริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมตามแต่ละช่วงวัยและเฉพาะของแต่ละเพศ ได้แก่ การลาคลอด การสนับสนุนรายได้ การบริการสุขภาพแม่และเด็ก การอุดหนุนเงินเด็ก การส่งเสริมโภชนาการ การศึกษาโดยไม่มีค่าธรรมเนียม และการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ต่าง ๆ ดังนั้น แนวทางนี้จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจและแบบแผนทางสังคมเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศและตอบสนองความต้องการเฉพาะด้านของผู้หญิงและเด็ก (UNICEF, 2020, 2024)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาการคุ้มครองทางสังคมที่คำนึงถึงเพศและอายุอาจพิจารณางานวิจัยและโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวกับเด็กและผู้หญิงในปัจจุบัน แม้งานวิจัยไม่ปรากฏการใช้ชื่อการคุ้มครองทางสังคมตามแนวทางหนึ่งใด แต่ข้อเสนอแนะนโยบายสวัสดิการเด็กเล็กถ้วนหน้า เช่น

เงินอุดหนุนเด็กเล็กถ้วนหน้า (universal child allowance) เป็นการจัดสวัสดิการที่ใช้แนวทางฐานการคุ้มครองทางสังคมตั้งอยู่บนฐานสิทธิและสนับสนุนความมั่นคงทางรายได้ที่เหมาะสมตามวงจรชีวิต (Working Group to Promote Universal Child Welfare Policy for Sustainable Quality of Life, 2024) การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมในประเด็นสวัสดิการเด็กไม่ได้เริ่มปรากฏขึ้นในทศวรรษปัจจุบัน แต่เกิดขึ้นตั้งแต่การณรงค์และสำรวจสถานการณ์การใช้แรงงานเด็กของโครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการใช้แรงงานเด็ก (International Programme on the Elimination of Child Labour: IPEC) ของ ILO ในทศวรรษ 2530 (IPEC, 1997) จึงเป็นข้อจำกัดบางประการของบทความวิจัยนี้ เพราะกำหนดขอบเขตของการศึกษาไม่สำรวจงานวิจัยทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคม (social welfare) แต่ศึกษาเฉพาะชื่องานวิจัยที่ปรากฏชื่อการคุ้มครองทางสังคม เพื่อพิจารณาว่างานวิจัยเหล่านั้นนำแนวทางการคุ้มครองทางสังคม (social protection approaches) มาใช้อย่างไร หรือพัฒนาแนวทางเฉพาะขึ้นมาใช้ในบริบทของประเทศไทย

ตัวอย่างที่สอง การคุ้มครองทางสังคมตอบสนองภาวะฉับพลัน (shock-responsive social protection) เป็นแนวทางที่เชื่อมชอนกับการคุ้มครองทางสังคมที่ตอบสนองภูมิอากาศ (climate-responsive social protection) การคุ้มครองทางสังคมที่ตอบสนองภัยพิบัติ (disaster responsive social protection) การคุ้มครองทางสังคมเชิงปรับตัว (adaptive social protection) และการเปลี่ยนผ่านที่เป็นธรรม (just transitions) แท้จริงแล้วนิยามของแต่ละคำแตกต่างกัน (McCord et al., 2025) จึงไม่ใช่การจัดการภัยพิบัติธรรมชาติ แต่สภาพภูมิอากาศที่มีกล่าวถึงในปัจจุบัน เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับประเทศและระดับโลก จึงต้องอาศัยการแก้ปัญหาในระดับนโยบาย (O'Brien et al., 2018) ดังนั้น การคุ้มครองทางสังคมตามแนวทางนี้สนับสนุนการช่วยเหลือมนุษยธรรมเพื่อประชาชนสามารถดำรงชีวิตท่ามกลางความขัดแย้งหรือภัยพิบัติ จึงสนับสนุนการอุดหนุนเงินเพิ่มให้ในระยะสั้น รวมถึงอาหารและบริการตามที่ครัวเรือนมีความจำเป็น (Roelen et al., 2018)

ตัวอย่างที่สาม การคุ้มครองทางสังคมตามแนวทางของปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการคุ้มครองทางสังคม (ASEAN Declaration on Strengthening Social Protection) ตั้งอยู่บนฐานสิทธิและความจำเป็นพื้นฐานให้การคุ้มครองทาง

สังคมสนับสนุนคนทุกช่วงวัยตามวงจรชีวิต การคุ้มครองทางสังคมในประเทศสมาชิก มีจำนวน 7 ใน 10 ประเทศเผชิญภาวะฉับพลัน จึงให้ความสำคัญต่อการจัดการภัยพิบัติจนนำไปสู่การจัดทำแนวทางระดับภูมิภาคอาเซียนว่าด้วยการคุ้มครองทางสังคมที่ตอบสนองภัยพิบัติสำหรับความยืดหยุ่นพร้อมปรับตัว (ASEAN guidelines on disaster responsive social protection for resilience) โดยบูรณาการกับการพัฒนาและช่วยเหลือทางมนุษยธรรม (humanitarian-development nexus) (ASEAN Secretariat, 2021) และแนวทางระดับภูมิภาคว่าด้วยการเสริมสร้างบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์และผู้ให้บริการสังคมในการคุ้มครองทางสังคม (regional guidance on strengthening the role of social workers and the wider social service workforce in social protection) ส่งผลให้งานสังคมสงเคราะห์เชื่อมโยงกับระดับนโยบายและการบริหาร และให้ความสำคัญต่อผู้ปฏิบัติงานบริการสังคมกลุ่มอื่น ทั้งที่เป็นการจ้างงานและอาสาสมัคร (ASEAN Secretariat, 2023)

ท้ายนี้ สถานการณ์ร่วมสมัยส่งผลให้การคุ้มครองทางสังคมมีบทบาทสำคัญ ได้แก่ กระบวนการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กำหนดให้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นวาระนโยบาย นอกจากนี้ การจัดทำฐานข้อมูลดิจิทัลได้นำปัญหาประติสัณฐานเพื่อการพุ่งเป้าที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุมสำหรับผู้ได้รับสิทธิสวัสดิการ แต่การใช้ปัญหาประติสัณฐานพบปัญหาบางประการที่ควรระมัดระวัง เช่น การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล การตัดสินใจที่ผิดพลาดของปัญหาประติสัณฐาน ด้วยเหตุนี้ การศึกษาระบบการคุ้มครองทางสังคมกับปัญหาประติสัณฐานจึงปรากฏประเด็นใหม่ที่ต้องการศึกษา ได้แก่ การคาดการณ์ความต้องการและวิกฤติที่อาจเกิดขึ้น การระบุตัวตนของผู้จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือ การปรับปรุงการช่วยเหลือให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ได้รับสวัสดิการ และการแก้ปัญหาการเลือกปฏิบัติของมนุษย์ในการตัดสินใจและอนุมัติสิทธิ (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2025) แต่ไม่ปรากฏประเด็นเหล่านี้แพร่หลายในวงวิชาการ จึงเป็นช่องว่างองค์ความรู้ที่จำเป็นต้องมีการวิจัยมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

การทบทวนสถานการณ์ความรู้การคุ้มครองทางสังคมในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2540-2568 มีข้อเสนอแนะเฉพาะการวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เรื่องนี้ต่อไป ดังนี้

ประการที่หนึ่ง การวิจัยความรู้การคุ้มครองทางสังคมที่เป็นระบบ เพราะมีงานวิจัยจำนวนไม่น้อยขาดความเข้าใจการคุ้มครองทางสังคมที่สอดคล้องทางเดียวกับองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ เช่น ILO ธนาคารโลก UNICEF และอื่น ๆ เมื่อความเข้าใจไม่ถูกต้องย่อมส่งผลกระทบต่อความรู้ที่ใช้ในทุกกระบวนการของการวิจัย รวมถึงการจัดชุดความรู้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างการคุ้มครองทางสังคมกับสวัสดิการสังคม ตาข่ายความปลอดภัยทางสังคม และอื่น ๆ จึงเป็นปัญหาสำคัญด้านความรู้และนโยบาย แท้จริงแล้วควรสนับสนุนเรื่องนี้ให้ชัดเจนผ่านกรอบแนวทาง SDGs

ประการที่สอง การวิจัยแนวทางการคุ้มครองทางสังคมให้สอดคล้องกับสถานการณ์และปัญหาร่วมสมัยและคำนึงถึงบริบทเฉพาะของแต่ละประเทศ กรณีของประเทศในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นักวิชาการควรศึกษาสถานการณ์ความเปราะบางจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยแนวทางการคุ้มครองทางสังคมตอบสนองภาวะฉับพลัน (shock-responsive social protection) และการคุ้มครองทางสังคมเชิงปรับตัว (adaptive social protection) ให้มากขึ้น เนื่องจากไม่ใช่แค่การรับมือเฉพาะหน้า แต่ละประเทศทั่วโลกสนใจวิกฤติภูมิอากาศและผลกระทบที่ตามมา ขณะที่ประเทศไทยจะเผชิญกับภัยพิบัติเดิมที่รุนแรงขึ้นหรือภัยพิบัติใหม่ แต่ไม่มีมาตรการจัดการสถานการณ์ที่ชัดเจน

ประการที่สาม การวิจัยแนวทางการคุ้มครองทางสังคมเป็นเรื่องระดับนโยบายและการบริหาร แต่ขาดการเชื่อมโยงถึงการปฏิบัติงานบริการสังคม โดยเฉพาะขาดงานสังคมสงเคราะห์วิชาชีพในการวิจัยเกี่ยวกับการคุ้มครองทางสังคม เรื่องการคุ้มครองทางสังคมไม่ใช่แค่มองภาพของการจัดทำนโยบายและส่งมอบบริการที่มีประสิทธิภาพเท่านั้น แต่มีความจำเป็นต้องมีการวิจัยเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการของนโยบาย จึงเสนอให้องค์กรระหว่างประเทศในประเทศไทยที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการ เช่น UNICEF สนับสนุนการศึกษาโดยใช้แนวทางการคุ้มครองทางสังคมที่คำนึงเพศและอายุ เพื่อส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาพร้อมกับการไม่เลือกปฏิบัติหรือกีดกันทางเพศ แล้วให้ได้ผลลัพธ์ที่ฉายภาพทั้งระบบการคุ้มครองทางสังคม

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์แนวทางการคุ้มครองทางสังคมในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2540-2568 : ช่องว่างของความรู้สังคมสงเคราะห์และนโยบายสังคม”

เป็นส่วนหนึ่งในการวิจัยช่วง 4 เดือนแรกของรายงานวิจัย เรื่อง “การสังเคราะห์ความรู้ของการคุ้มครองทางสังคมในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2540-2568” โดยได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมการวิจัย คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2568 ตามสัญญาเลขที่ สค1/2568 และคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ พิจารณาเบื้องต้นว่างานวิจัยนี้ไม่เข้าข่ายการวิจัยในคน ตามบันทึกข้อความที่ อว 67.04.2(ECSO)237 วันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2568

References

- Aksornprom, A., Rimpeekool, W., & Kumhom, R. (2019). **The capabilities in financial self-reliant and social protection floor of living-alone elderly family and skipped generation family (Research report)** (ความสามารถพึ่งพาตนเองทางการเงินและความต้องการฐานคุ้มครองทางสังคมของครอบครัวลำพังผู้สูงอายุและครอบครัวข้ามรุ่น) (รายงานการวิจัย). Thailand Science Research and Innovation.
- Amornsiriphong, S., & Piemyat, S. (2012). Social capital: Means of social safety net and social protection in Thai communities. **Procedia Engineering**, 32, 1152–1156. <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2012.02.070>
- Apirukkraisri, P. (2022). Enhancing mechanisms for community-based social protection: A case study of pilot community work model development project with multidisciplinary in welfare protection of family member, women and men progressive movement foundation (การศึกษากลไกการคุ้มครองทางสังคมโดยชุมชน กรณีศึกษาผ่านโครงการพัฒนารูปแบบการทำงานของชุมชนนาร่องกับทีมสหวิชาชีพในการคุ้มครองสวัสดิภาพของบุคคลในครอบครัว มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล). **Journal of Development Studies, Puey Ungphakorn School of Development Studies, Thammasat University**, 5(1), 86–140.
- ASEAN Secretariat. (2021). **ASEAN Guidelines on disaster responsive social protection to increase resilience**. <https://shorturl.asia/Lg9ts>
- ASEAN Secretariat. (2023). **Regional guidance on strengthening the role of social workers and the wider social service workforce in social protection**. <https://shorturl.asia/9tAG8>
- Boonyarattanasoontorn, J. (2022). **Extending sustainable social protection for the informal sector in Thailand (Research report)** (การขยายการคุ้มครองทางสังคมแบบยั่งยืนสำหรับแรงงานนอกระบบในประเทศไทย) (รายงานการวิจัย). Huachiew Chalermprakiet University. <https://has.hcu.ac.th/jspui/handle/123456789/1302>
- Boonyuen, K. (2006). **Protection for the self-employed under social security principles: A case study of male and female vendors at Baang Son fresh food market** (การให้ความคุ้มครองผู้ประกอบการอาชีพอิสระภายใต้หลักการประกันสังคม : ศึกษาเฉพาะกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าตลาดสดบางซื่อ) [Master's thesis, Thammasat University]. TU Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:112984
- Chandoevrit, W., Santiyanont, P., & Fakthong, S. (2006). **Adjustment-supporting mechanisms or social safety nets** (กลไกรองรับการปรับตัวหรือตาข่ายคุ้มครองทางสังคม). Thailand Research Fund. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:78529
- Chougule, M. (2023). Multidimensional poverty and social protection policies in ASEAN member states: A comparative study. **Journal of Social Policy, Social Change and Development**, 1, 28–38. <https://doi.org/10.14456/journalpspd.2023.4>
- Devereux, S., & Sabates-Wheeler, R. (2004). **Transformative social protection**. Institute of Development Studies. <https://www.ids.ac.uk/download.php?file=files/dmfile/Wp232.pdf>
- Gomaratut, S., Sajjanand, S., & Dechawongse, S. (2018). Analysis of social protection in Thailand according to sustainable development goals (วิเคราะห์การคุ้มครองทางสังคมของไทยตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน). **Suthiparithat Journal**, 32(102), 211–222.

- Hall, A. (2012). Migrant workers and social protection in ASEAN: Moving towards a regional standard? **Journal of Population and Social Studies**, 21(1), 12–38.
- Hata, M. (2012). **Comparing the economic and social security of franchise street vendors and independent street vendors: Case studies of Klong Toei community in Bangkok, Thailand** [Master's thesis, Chulalongkorn University]. Chula DigiVerse. <https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.2012.739>
- Holzmans, R., & Jørgensen, S. (1999). **Social protection as social risk management: Conceptual underpinnings for the social protection sector strategy paper**. World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/348031468739766346>
- Holzmans, R., & Jørgensen, S. (2000). **Social risk management: A new conceptual framework for social protection and beyond**. World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/932501468762357711>
- ILO, UNICEF, IOM, & UN Women. (2022). **Thailand social protection diagnostic review**. International Labour Office. https://www.unicef.org/thailand/media/10826/file/Thailand%20Social%20Protection%20Diagnostic%20Review_EN.pdf
- International Labour Office. (2011). **Social protection floor for a fair and inclusive globalization**. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_165750.pdf
- International Labour Organization (ILO). (2022). **Thailand social protection diagnostic review: Review of the pension system in Thailand**. <https://shorturl.asia/TQ0LS>
- International Labour Organization (ILO), & World Bank. (2016). **A shared mission for universal social protection: Concept note**. <https://www.social-protection.org/gimi/Media.action?id=15692>
- International Programme on the Elimination of Child Labour (IPEC). (1997). **Report on the review meeting of the IPEC partners 1992-1997**. ILO/IPEC. https://labordoc.ilo.org/discovery/delivery/41ILO_INST:41ILO_V2/1243149420002676
- Jirawatananon, M. (2015). Child support grant: Social protection for children in Thai society (เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูบุตร : การคุ้มครองทางสังคมด้านเด็กในสังคมไทย). **Journal of Social Work**, 23(1), 114–145.
- Kaewkuekoonkit, A., & Chantavanich, S. (2018). Rohingya in Thailand: Existing social protection in dynamic circumstances. **Asian Review**, 31(1), 5–22.
- Kaewlamul, S. (2006). **The needs on social protection scheme under the extension of social security to informal sector project : A case study of a self-employed group, motorcycle taxi drivers in Muang Nonthaburi** (ความต้องการการคุ้มครองตามโครงการขยายความคุ้มครองประกันสังคมสู่แรงงานนอกระบบ: กรณีศึกษากลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระระดับขี้อักรยานยนต์รับจ้างในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี) [Master's thesis, Thammasat University]. TU Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:112652
- Kaewruang, N. (2023). **The roles of employers in providing social protection for migrant workers in Thailand's fishery industry under the social security system: A case study of fish market firms in Nakhon Si Thammarat** (บทบาทของนายจ้างในการคุ้มครองทางสังคมต่อแรงงานประมงข้ามชาติภายใต้ระบบประกันสังคม : ศึกษากรณีแฟปลาในจังหวัดนครศรีธรรมราช) [Master's thesis, Chulalongkorn University]. Chula Digital Collections. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/12469>
- Komin, W., Subsing, B., Deeburee, K., Namsomboon, B., & Juergens-Grant, F. (2024). **'I want to be protected': Experiences and perspectives of informal workers on social security in Thailand**. Women in Informal Employment: Globalizing

- and Organizing (WIEGO). <https://www.wiego.org/wp-content/uploads/2024/02/wiego-policy-brief-n31-bangkok.pdf>
- Makcharoen, P. (2022). **Politics of governance in transnational workers management: Social protection in sea fishery industries** (การเมืองเรื่องธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติ: การคุ้มครองทางสังคมในกิจการประมงทะเล) [Doctoral dissertation, Chulalongkorn University]. Chula Digital Collections. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/6450>
- McCord, A., Panwar, V., Gogerty, E., Wilkinson, E., & Holmes, R. (2025). **Climate-responsive social protection: A primer for philanthropy**. ODI Global. <https://shorturl.asia/hVICp>
- Mongkolsinh, P. (2012). Evolution and understanding of the meaning of social protection (พัฒนาการและความเข้าใจต่อความหมายของการคุ้มครองทางสังคม). In **Proceedings of the Academic Conference on the 58th Anniversary of the Establishment of the Faculty of Social Administration** (การประชุมวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบสถาปนาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ปีที่ 58) (pp. 19–26). Faculty of Social Administration, Thammasat University.
- Nirathron, N. (2012). Social protection: Its role in disaster management (การคุ้มครองทางสังคม: บทบาทในการจัดการภัยพิบัติ). In **Proceedings of the Academic Conference on the 58th Anniversary of the Establishment of the Faculty of Social Administration** (การประชุมวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบสถาปนาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ปีที่ 58) (pp. 1–18). Faculty of Social Administration, Thammasat University.
- Nirathron, N., Kotbungkair, W., & Theerakosonphong, K. (2020). Left behind families of migrant workers: Social protection for the poor and vulnerable in Ou Chrov district, Cambodia (ครอบครัวที่อยู่ข้างหลังของแรงงานย้ายถิ่น : การคุ้มครองทางสังคมสำหรับคนจนและเปราะบางในเขต Ou Chrov ประเทศกัมพูชา). **Thammasat Journal**, 39(3), 78–107.
- O'Brien, C., Holmes, R., Scott, Z., & Barca, V. (2018). **Shock-responsive social protection systems toolkit: Appraising the use of social protection in addressing large-scale shocks**. Oxford Policy Management. <https://www.humanitarianlibrary.org/sites/default/files/2022/03/srsp-toolkit.pdf>
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2002). **National economic and social development: Thai people's well-being** (การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ: ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย) [Document for the 2002 Annual Conference on Thai People's Well-being: Five years after the economic crisis]. Office of the National Economic and Social Development Council.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2025). **AI and the future of social protection in OECD countries**. https://socialprotection.org/sites/default/files/publications_files/7b245f7e-en.pdf
- Paitoonpong, S., Chawla, A., & Akkarakul, N. (2010). Social protection in Thailand – Current state and challenges. In M. G. Asher, S. Oum, & F. Parulian (Eds.), **Social protection in East Asia – Current state and challenges** (pp. 265–291). Economic Research Institute for ASEAN and East Asia.
- Pattaranukrom, P. (2012). Social risk management: A new dimension in social protection (การบริหารความเสี่ยงทางสังคม : มิติใหม่ในการคุ้มครองทางสังคม). In **Proceedings of the Academic Conference on the 58th Anniversary of the Establishment of the Faculty of Social Administration** (การประชุมวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบสถาปนาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ปีที่ 58) (pp. 47–55). Faculty of Social Administration, Thammasat University.
- Pechdin, W., Asavanirandorn, C., Osatis, C., & Bhuridatpong, A. (2025). A more effective social protection system for older workers: A case study of the older adult employment project in Thailand. **Journal of Population and Social Studies**, 33, 577–595.

- Pienkhuntod, A. (2024). **Developing institutionalised deliberation for inclusive social protection systems** (แนวทางการพัฒนาการปรึกษาหารือเชิงสถาบันเพื่อระบบการคุ้มครองทางสังคมแบบครอบคลุม). RGB Printing House.
- Pongsapich, A., Leechanawanichphan, R., & Bunjongjit, N. (2002). Social protection in Thailand. In E. Adam, M. von Hauff, & M. John (Eds.), **Social protection in Southeast and East Asia** (pp. 313–362). Friedrich Ebert Stiftung.
- Rodjanakorn, S. (2014). **Attitudes of stall operators at Ratchawat market toward social protection** (ทัศนคติของผู้ประกอบอาชีพแผงลอยในตลาดราชวัตรต่อการคุ้มครองทางสังคม) [Master's thesis, Thammasat University]. TU Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:106447
- Roelen, K., Longhurst, D., & Sabates-Wheeler, R. (2018). **The role of cash transfers in social protection, humanitarian response and shock-responsive social protection**. Institute of Development Studies. <https://socialprotection.org/publications/role-cash-transfers-social-protection-humanitarian-response-and-shock>
- Ruengjan, W., & Pienkhuntod, A. (2023). Access to social protection of teenage mothers in the northeast: Case study of the child support grant (การเข้าถึงการคุ้มครองทางสังคมของกลุ่มมารดาวัยรุ่นในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาโครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด). **School of Administrative Studies Academic Journal**, 6(3), 70–85.
- Sabates-Wheeler, R., & Devereux, S. (2007). Social protection for transformation. **IDS Bulletin**, 38(3), 23–28. https://opendocs.ids.ac.uk/articles/journal_contribution/Social_Protection_for_Transformation/26462962/1/files/48238660.pdf
- Sangsuwan, S. (2015). **Labour rights and social protection of migrant workers in ASEAN: A case study of Thailand's policy towards unskilled Burmese migrant workers** (สิทธิแรงงานและความคุ้มครองทางสังคมของแรงงานข้ามชาติในอาเซียน : กรณีศึกษานโยบายของรัฐบาลไทยต่อแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่า). King Prajadhipok's Institute.
- Schmitt, V., Sakunphanit, T., & Prasitsiriphol, O. (2013). **Social protection assessment based national dialogue: Towards a nationally defined social protection floor in Thailand**. International Labour Organization. <https://www.social-protection.org/gimi/Media.action?id=13215>
- Sciortino, R. (Ed.). (2024). **Who cares?: COVID-19 social protection response in Southeast Asia**. Silkworm.
- Siraphaiboon, S. (2018). Social protection and social security benefits for migrant workers from three neighboring countries (การคุ้มครองทางสังคมและสิทธิประโยชน์ประกันสังคม สำหรับแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ). **Journal of Social Research**, 41(2), 97–140.
- Soonthornthada, K., Vorasiriamorn, Y., & Ondam, B. (2002a). **A study report on the target group of people with disabilities and indicators of social protection operations of the Department of Public Welfare** (รายงานการศึกษากลุ่มเป้าหมายคนพิการ และตัวชี้วัดการดำเนินงานด้านการคุ้มครองทางสังคมของกรมประชาสงเคราะห์). Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- Soonthornthada, K., Vorasiriamorn, Y., & Ondam, B. (2002b). **A study report on the target group of children and indicators of social protection operations of the Department of Public Welfare** (รายงานการศึกษากลุ่มเป้าหมายเด็ก และตัวชี้วัดการดำเนินงานด้านการคุ้มครองทางสังคมของกรมประชาสงเคราะห์). Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- Soonthornthada, K., Vorasiriamorn, Y., & Ondam, B. (2002c). **A study report on the target group of the elderly and indicators of social protection operations of the Department of Public Welfare**

- (รายงานการศึกษากลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ และ ตัวชี้วัดการดำเนินงานด้านการคุ้มครองทางสังคม ของกรมประชาสงเคราะห์). Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- Sukharom, R., Holumyong, C., Holumyong, T., Khumsuwan, K., & Nantiwatkun, N. (2015). **A synthesis of knowledge on social protection for children** (การสังเคราะห์องค์ความรู้การคุ้มครองทางสังคมในกลุ่มเด็ก). Thailand Research Fund. https://elibrary.tsri.or.th/fullP/RDG5840053/RDG5840053_full.pdf
- Theerakosonphong, K. (2020). Social risk management 2.0: Strengthening social protection for platform workers in the ride-hailing services via application (การจัดการความเสี่ยงทางสังคม 2.0 : การเสริมสร้างการคุ้มครองทางสังคมที่เข้มแข็งสำหรับแรงงานแพลตฟอร์มในการบริการเรียกรถโดยแอปพลิเคชัน). **Journal of Social Sciences, Chiang Mai University**, 32(1), 42–87.
- Theerakosonphong, K. (2021). Social protection: The Thai government measure in responding to the COVID-19 crisis (การคุ้มครองทางสังคม : มาตรการของรัฐบาลไทยในการสนองตอบวิกฤติการณ์โควิด-19). **Thammasat Journal**, 40(1), 10–58.
- Theerakosonphong, K., & Amornsiriphong, S. (2021). Coverage gaps in social protection for motorcycle taxi drivers in Bangkok (ช่องว่างของการคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์รับจ้างในกรุงเทพมหานคร). **Journal of Development Studies, Puey Ungphakorn School of Development Studies**, 4(2), 36–79.
- The Technical Promotion and Support Office, Region 1. (2016). **Social protection mechanisms for children in communities upon entering the ASEAN community** (กลไกการคุ้มครองทางสังคมสำหรับเด็กในชุมชนเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน). Ministry of Social Development and Human Security.
- The Technical Promotion and Support Office, Region 1–12. (2017). **Innovation in applying the sufficiency economy to appropriate social protection for the underprivileged** (นวัตกรรมการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงสู่การคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้ด้อยโอกาส). Ministry of Social Development and Human Security.
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2012). **Integrated social protection systems: Enhancing equity for children**. <https://shorturl.asia/7moLW>
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2019). **UNICEF's global social protection programme framework**. <https://shorturl.asia/NRXtO>
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2020). **Gender-responsive age-sensitive social protection: A conceptual framework**. <https://shorturl.asia/ZFXf0>
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2024). **Towards gender-responsive social protection: Evidence on policymaking, programme implementation and impacts for women and girls**. <https://shorturl.asia/0QpDA>
- United Nations Development Programme (UNDP). (2007). **Thailand human development report 2007: Sufficiency economy and human development**. United Nations Development Programme.
- USP2030. (2025). **USP2030 joint statement: Key messages on social protection for the world social summit 2025**. <https://shorturl.asia/zomiM>
- Utthasit, O. (2018). **CLMV male migrant sex workers in Bangkok: Livelihoods and social protection** (พนักงานบริการทางเพศชายชาวกัมพูชา ลาว เมียนมา และเวียดนามในกรุงเทพมหานคร : การดำรงชีพ และการคุ้มครองทางสังคม) [Master's thesis, Chulalongkorn University]. Chula Digital Collections. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/2427>
- Wantasanombut, A., & Pitukthanin, A. (2021). **Rider hero-shackles: Working conditions and social security of food delivery workers on the platform economy during the COVID-19 pandemic** (ไรเดอร์ฮีโร่โซ่ตรวน : สภาพการทำงานและหลักประกันทางสังคมของแรงงานส่งอาหารบนเศรษฐกิจ

- แพลตฟอร์มในสถานการณ์การแพร่ระบาดของ
โควิด-19). Institute of Asian Studies, Chulalongkorn
University.
- Weesaphen, S., Khampukka, P., & Juntarukka, S.
(2012). Factors related to the quality of work life
and social protection of informal workers: A case
study of restaurant employees in Warinchamrab
Municipality, Ubon Ratchathani province (ปัจจัยที่มี
ความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตการทำงานและการ
คุ้มครองทางสังคมของแรงงานนอกระบบ กรณีศึกษา :
พนักงานร้านอาหาร ในเขตเทศบาลเมืองวารินชำราบ
จังหวัดอุบลราชธานี). **Ubon Ratchathani University
Journal of Humanities and Social Sciences**,
3(1), 99–115.
- Working Group to Promote Universal Child Welfare
Policy for Sustainable Quality of Life. (2024). **Equal
children: Stepping towards universal child
benefits** (เด็กเท่ากัน : ก้าวสู่สวัสดิการเด็กเล็ก
ถ้วนหน้า). Thai Health Promotion Foundation.
<https://online.anyflip.com/yerds/bgpf/mobile/index.html>
- World Bank. (2012). **Resilience, equity, and opportunity:
The World Bank's social protection and labour
strategy 2012-2022**. <https://shorturl.asia/amjcJ>
- World Bank. (2022). **Charting a course towards
universal social protection: Resilience, equity,
and opportunity for all**. <https://doi.org/10.1596/38031>
- World Bank, & Ministry of Labour. (2002). **Experts'
study report, social protection development
cooperation project 2000-2002: Unemployment
insurance** (รายงานผลการศึกษาของผู้เชี่ยวชาญ
โครงการความร่วมมือเพื่อพัฒนาการคุ้มครองทาง
สังคม พ.ศ. 2543-2545 ด้านประกันการว่างงาน).
Bureau of Policy and Strategy, Foreign Loan Project
Office, and Office of the Permanent Secretary,
Ministry of Labour.